

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΒΛΑΣΙΟΥ κ. ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ (28.8.2001)

Μετά από ένα χρόνο και ένα μήνα, και συγκεκριμένα από την 24η Μαΐου 2000, όταν στην Βουλή ανακοινώθηκε η απόφαση της Κυβέρνησης περί της μη αναγραφής του Θρησκέυματος στα Δελτία Ταυτοτήτων, έχουμε την ευκαιρία σήμερα να σας ανακοινώσουμε τα αποτελέσματα της έκφρασθεις επιθυμίας του λαού πάνω στο θέμα αυτό.

Κατά την διαδικασία έλεγχου εύρεθησαν:

συνολικά έντυπα 3.025.245

έγκυρα έντυπα: 3.008.901

διπλοϋπογεγραμμένα - άκυρα έντυπα: 16.344

Συνολικά συγκεντρώθηκαν 3.008.901 έγκυρα δελτία της Ιεράς Συνόδου με το αίτημα διενεργείας Δημοψηφίσματος, με βάση το Άρθρο 44 του Συντάγματος για την προαιρετική ή μη αναγραφή του Θρησκέυματος στα Δελτία Αστυνομικών Ταυτοτήτων.

Τα έντυπα έχουν ελεγχθῆ σε τέσσερα διαδοχικά στάδια:

α) στον **τόπο συλλογῆς υπογραφῶν**, δηλ. στις Ένορίες και τις Ί. Μονές,

β) στις **Ιερές Μητροπόλεις** με την συνδρομή επιτροπῶν που αποτελούνταν από ειδικούς επισημόνες,

γ) από την κεντρική **Επιτροπή Ελέγχου και Διαφάνειας** με σύγχρονο επιστημονικό τρόπο, και τέλος

δ) από την **Ιερά Σύνοδο** με διαπιστωτική πράξη.

Επομένως δὲν εἶναι εύκολο νὰ ἀμφισβητηθούν ούτε ἡ διαδικασία, ούτε τὸ ἀποτέλεσμα.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θεωροῦμε χρήσιμο νὰ σημειώσουμε γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ὁρισμένα σημεία, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴν πλήρη κατανόηση τῆς ὅλης προσπάθειας καὶ πρωτοβουλίας.

1. Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς

Ἑλλάδος με τοὺς κατὰ τόπους Σεβ. Μητροπολίτας καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοὺς Ἐφημερίους ἔρχεται σὲ ἐπικοινωνία καθημερινή με τὸ πλήρωμά της, ποὺ εἶναι ἡ συντριπτική πλειοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὸ ποιμαίνει καὶ τὸ καθοδηγεῖ καί, βεβαίως, ἀκούει καὶ τὰ προβλήματα ποὺ τὸ ἀπασχολοῦν. Πάνω ἀπὸ ὅλα ἔχει ὑποχρέωση νὰ διαφυλάττει τὰ δόγματα καὶ τὶς παραδόσεις, καθὼς ἐπίσης νὰ διατηρῇ τὴν πνευματική ταυτότητα καὶ τὴν ἰδιοπροσωπεία τοῦ λαοῦ. Καὶ αὐτὸ γιὰτὶ ἀπὸ ἀπόψεως θεολογικῆς ἡ Ἐκκλησία εἶναι Σῶμα Χριστοῦ, σὸ ὁποῖο συμμετέχουν, κατὰ διαφόρους βαθμούς, ὅλοι οἱ βεβαπτισμένοι, ταυτοχρόνως ὅμως εἶναι καὶ ἓνας θεσμός, ὁ ὁποῖος διατηρεῖ μιὰ σημαντική παράδοση ποὺ γίνεται ἀντικείμενο ἐρεῦνης καὶ θαυμασμοῦ ἀπὸ τοὺς ξένους. Επομένως, πρέπει νὰ γίνεται ἀντιληπτό ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἓνα ἀνθρώπινο Σωματεῖο καὶ μιὰ ἀνθρωποκεντρικὴ ὀργάνωση, ἀλλὰ ἔχει μιὰ ἄλλη θέση καὶ ἄλλον προορισμὸ σὲ αὐτὸν τὸν τόπο.

2. Μέσα σὲ αὐτὰ τὰ πλαίσια πρέπει νὰ γίνῃ ἀντιληπτό ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν κάνει πολιτική. Ἀντιθέτως, ἀπὸ τὴν φύση της εἰσέρχεται μέσα στὴν διηρημένη κοινωνία γιὰ νὰ τὴν ἑνώσῃ καὶ νὰ δράσῃ συνεκτικά, καταργώντας διὰ τῆς ἀγάπης τὶς διαιρέσεις. Ἡ Ἐκκλησία δὲν κομματίζει, ἀλλὰ ἑνώνει τοὺς ἀνθρώπους, χρησιμοποιώντας ὅλα τὰ μέσα ποὺ διαθέτει, καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι πνευματικά καὶ πολιτισμικά. Σέβεται τὶς ἐλευθερίες τοῦ λαοῦ, γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ σὸ θέμα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκέυματος στὰ Δελτία Ταυτοτήτων ἔλαβε θέση ὑπὲρ τῆς προαιρετικῆς ἀναγραφῆς καὶ ἔδειξε τὴν διάθεσή της νὰ συνεργασθῇ με τὴν Πολιτεία γιὰ νὰ τροποποιηθῇ ὁ ἰσχύων νόμος 1988/1991, ὑπερβαίνοντας με ἀγάπη καὶ τὶς παλαιότερες δικές της ἀποφάσεις.

3. Ἡ Ἱερά Σύνοδος σὸ συγκεκριμένο ζήτημα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκέυματος ἀπὸ τὰ Δελ-

τία Ταυτοτήτων βρέθηκε σέ μιὰ πρωτοφανή θέση. Πρώτον ζήτησε διάλογο μέ τήν Κυβέρνηση καί δέν βρήκε ἀνταπόκριση. Δεύτερον, κατέθεσε σέ αὐτήν ἀπολύτως ρεαλιστικές προτάσεις πού δέν ἔγιναν δεκτές. Καί τρίτον δέν μπορούσε νά ἀγνοήσει τήν δυσαρέσκεια καί τήν ἀγανάκτηση τοῦ μεγίστου τμήματος τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν, ἀφοῦ κατὰ τίς δημοσκοπήσεις, ξεπερνᾷ τὸ 82% τὸ τμήμα ἐκεῖνο τοῦ λαοῦ τὸ ὁποῖο ἐπιθυμεῖ τήν προαιρετική ἢ τήν ὑποχρεωτική ἀναγραφή τοῦ Θρησκευματος στίς Ταυτότητες.

Σέ δύο Συνόδους τῆς Ἱεραρχίας τῆς 6ης Ἰουνίου 2000 καί τῆς 11ης Ὀκτωβρίου 2000, ἀλλὰ καί σέ συνεδριάσεις τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, συνεζήτησε ἐπὶ μακρὸν τὸ σοβαρὸ αὐτὸ θέμα, τὸ ὁποῖο ἀντιμετώπισε στήν ὅλη διάστασή του, πού εἶναι ἡ διατήρηση τῆς πολιτισμικῆς παράδοσης τοῦ λαοῦ, μέσα στήν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσι με τίς ποικίλες παραδόσεις καί ἰδιαιτερότητες.

Τελικά, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος κατέληξε μέ ψυχραιμία καί νηφαλιότητα σέ δύο ἀποφάσεις. **Πρώτον** νά γίνουν «λαοσυνάξεις», οἱ ὁποῖες, ὅπως ὅλοι ἀνεγνώρισαν, ἔγιναν μέ εὐπρέπεια καί εἰρηνικὸ τρόπο, παρὰ τὸ τεράστιο σέ ὄγκο πλῆθος τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν πού συμμετεῖχαν σέ αὐτές. Οἱ συγκεντρώσεις αὐτές ἔδειξαν τήν σχέση τοῦ λαοῦ μέ τήν πνευματική του ἡγεσία καί τήν προσήλωσή του στήν Πίστη καί τήν παράδοση πού παρέλαβε ἀπὸ τοὺς προγόνους του. **Δεύτερον**, ὡς συνέχεια καί ἀπαίτηση τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος προχώρησε στήν πρωτοβουλία νά συλλέξῃ ὑπογραφές, ὥστε νά κινηθοῦν οἱ διαδικασίες γιὰ τήν διενέργεια Δημοψηφίσματος, ὅπως γίνεται σ' ὅλες τίς Εὐρωπαϊκὲς χώρες, πρόσφατα μάλιστα στήν Ἑλβετία μέ θρησκευτικὸ θέμα καί τήν Ἰρλανδία. Ἐδῶ ἀξίζει νά ὑπογραμμισθῇ –καί τὸ γνωρίζουν οἱ πάντες– ὅτι ἡ Ἐκκλησία κατὰ τήν διάρκεια τῆς συλλογῆς τῶν ὑπογραφῶν σεβάσθηκε ἀπόλυτα τοὺς Ἑλληνες Πολίτες, δέν ἐξανάγκασε κανέναν νά ὑπογράψῃ καί ὅλοι συμμετεῖχαν ἐλευθέρως καί ἀβιάστως προσερχόμενοι στοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς γιὰ νά ὑπογράψουν τὰ σχετικὰ ἔντυπα. Εἴμαστε σέ θέση νά γνωρίζουμε ὅτι ὑπέγραψαν πρόσωπα πού ἀνή-

κους σέ ὅλους ἀδιακρίτως τοὺς πολιτικούς χώρους γιὰτί σέ ὅλους τοὺς χώρους αὐτοὺς ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού καί τήν Πατρίδα ἀγαποῦν καί τήν Ἐκκλησία σέβονται. Καί τοῦτο ἔγινε διότι ἐγκαίρως ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας ἔγινε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πιστευμάτων της περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς πνευματικῆς καί πολιτισμικῆς ταυτότητος καί ἰδιοπροσωπίας τοῦ Γένους μας, καθὼς ἐπίσης πραγματοποιήθηκε μέ προσοχή, ὑπευθυνότητα καί κύρια φροντίδα νά μὴ διχάσῃ τὸν λαό.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὀφείλουμε νά εὐχαριστήσουμε «πάλιν καί πολλάκις» τὰ ἑκατομμύρια τῶν πολιτῶν οἱ ὁποῖοι αὐθορμήτως προσήλθαν νά ὑπογράψουν. Σεβόμαστε ἐπίσης τήν στάση ὅσων δέν ὑπέγραψαν, ἐπικαλούμενοι σοβαροὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποῖους δείχνουμε κατανόηση. Τοὺς διαβεβαιώνουμε ὅτι πάντοτε τοὺς ἀγαπᾶμε καί πάντοτε τοὺς αἰσθανόμαστε παιδιά τῆς Ἐκκλησίας καί πάντοτε τοὺς ἔχουμε στήν καρδιά μας.

4. Πολλὲς φορὲς ἐπίσης ἔχουμε τονίσει ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος μέ τίς δύο αὐτὲς ἀποφάσεις της δέν ἀντιπολιτεύθηκε τήν Κυβέρνηση, ἀλλὰ διεφώνησε μέ μιὰ συγκεκριμένη κυβερνητικὴ ἀπόφαση. Ἡ Ἐκκλησία δέν ἔχει ἀντιπάλους οὔτε θέλει νά παίξῃ τὸν ρόλο τῆς ἀντιπολίτευσης. Ἔχει ἀνθρώπους τοὺς ὁποῖους ἀγαπᾶ, ὅποια καί ἂν εἶναι ἡ ἔναντί Της συμπεριφορὰ τους. Ἡ Ἐκκλησία δέν ἀναμειγνύεται στὰ πολιτικὰ δρώμενα τῆς Χώρας, ἀλλὰ δέν μπορεῖ νά ἐκχωρήσῃ στὸ Κράτος τήν ἀποστολή Της, πού εἶναι νά ὀρθοτομῇ τὸν λόγο τῆς Ἀληθείας, νά κρατῇ τίς Παραδόσεις καί νά ποδηγετῇ πνευματικὰ τὰ τέκνα της, προσφέροντας στοὺς δοκιμαζόμενους τήν ἀλληλεγγύη της.

5. Πρέπει ἀκόμη νά ὑπογραμμισθῇ δεόντως ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος δέν προσέφυγε στὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ἀκριβῶς γιὰτί σέβεται τὸν θεσμὸ καί δέν θὰ ἤθελε νά φέρῃ σέ δοκιμασία καί κρίση συνειδήσεως τὰ μέλη του, τὰ ὁποῖα εἶναι ταυτόχρονα πολίτες τοῦ Κράτους καί μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

6. Ἡ Ἐπιτροπὴ μας ἀπὸ τήν ἀρχὴ εἶχε βασικά δύο σκοποὺς, ὁ ἓνας νά διοργανώσῃ μέ τὸν

κατὰ τὸ δυνατόν καλύτερο τρόπο ὅλην αὐτὴ τὴν προσπάθεια, καὶ τὸ ἔκανε μὴ παραθεωρώντας τὸν διαρθρωμένο ἐκκλησιαστικὸ ὀργανισμό, καὶ ὁ δεύτερος νὰ ἐνημερώσῃ τὸν λαὸ μέσα ἀπὸ τὰ Μέσα Μαζικῆς Ἑπικοινωνίας, ἀπαντώντας συγχρόνως στὶς ἀντίθετες ἀπόψεις.

Θὰ ἤθελα στὴν συνέχεια νὰ καταγράψω μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀντίθετες ἀπόψεις ποὺ διατυπώθηκαν καὶ συνοπτικὲς ἀπαντήσεις σὲ αὐτές.

• **Ἡ συλλογὴ ὑπογραφῶν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν δὲν ἔχει σοβαρότητα, εἶναι ἀστεία ὑπόθεση.**

Ἀπαντήσαμε ὅτι καὶ στὴν Πατρίδα μας εἶναι συνηθισμένο τὸ φαινόμενο οἱ πολῖτες νὰ ὑπογράφουν ἓνα κείμενο καὶ νὰ ζητοῦν κάτι ἀπὸ τὴν Πολιτεία, ἀφοῦ ἔχουν τὸ δημοκρατικὸ καὶ συνταγματικὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι. Αὐτὸ κάνουν οἱ ἀκαδημαϊκοί, οἱ καλλιτέχνες κ.λπ. Δὲν πιστεύουμε ὅτι ὑπάρχουν πρῶτης, δευτέρας, τρίτης κ.λπ. κατηγορίας πολῖτες.

• **Μὲ τὴν συλλογὴ τῶν ὑπογραφῶν καταργεῖται ἡ μυστικότητα ποὺ εἶναι ἀπαραίτητη σὲ μιὰ τέτοια πράξη.**

Ἀπαντήσαμε ὅτι ἄλλο εἶναι ἡ ψηφοφορία, ἡ ὁποία πράγματι πρέπει νὰ εἶναι μυστικὴ καὶ ἄλλο εἶναι ἡ συλλογὴ ὑπογραφῶν γιὰ ἓνα συγκεκριμένο θέμα ποὺ γίνεται φανερά. Πολλοὶ Ἑλληνες Πολῖτες ὑπογράφουν διάφορα κείμενα χωρὶς νὰ θεωρῆται ὅτι ψηφίζουν. Ἄλλο εἶναι ἡ ψηφοφορία κατὰ τὸ Δημοψήφισμα καὶ ἄλλο ἡ συλλογὴ ὑπογραφῶν γιὰ νὰ γίνῃ Δημοψήφισμα.

• **Ἡ ὅλη προσπάθεια δὲν θὰ ἔχῃ ἐγκυρότητα.**

Ὅμως, ἡ συλλογὴ τῶν ὑπογραφῶν ἔγινε μὲ ἐγκυρὸ τρόπο, διότι διὰ μέσου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ ἔγιναν τέσσερις ἑλεγχοι. Πρῶτον στοὺς τόπους ποὺ ὑπέγραψαν οἱ πολῖτες, δηλαδὴ τὶς Ἑνορίες, δεύτερον ἀπὸ τὶς Μητροπόλεις, μὲ τὶς Ἐπιτροπὲς Εἰδικῶν Ἐπιστημόνων, τρίτον ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐλέγχου καὶ Διαφάνειας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, μὲ τὴν βοήθεια ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν, καὶ τέταρτον ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο.

• **Ἡ συλλογὴ ὑπογραφῶν διχάζει τὸν ἑλληνικὸ λαό.**

Ἀπαντήσαμε ὅτι κάθε πράξη ποὺ ἀναφέρε-

ται στὴν ἔκφραση τοῦ θελήματος τοῦ λαοῦ δὲν μπορεῖ νὰ θεωρῆται καὶ νὰ ἀποκαλῆται διχαστικὴ ἐνέργεια. Πὰ παράδειγμα οἱ βουλευτικὲς καὶ δημοτικὲς ἐκλογές, δὲν μποροῦν νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς διχαστικὲς, ἐπειδὴ ὑπάρχουν διάφορες προτιμήσεις ἀκόμη καὶ μέσα στὴν οἰκογένεια καὶ γίνονται μερικὲς φορὲς ἔντονες συζητήσεις. Αὐτὴ εἶναι ἡ διαδικασία τῆς Δημοκρατίας. Ἀντίθετα, διχάζουν ἐνέργειες ποὺ ἔρχονται ἀντιμέτωπες μὲ τὸν λαό.

• **Δὲν μπορεῖ ἡ πλειοψηφία νὰ καθορίξῃ τὰ δικαιώματα τῆς μειοψηφίας.**

Ἀπαντήσαμε ὅτι αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα προσβάλλει τὸν ἑλληνικὸ λαό, γιατί στο θέμα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ὅπως ἐλέχθη στὴν Βουλὴ σὲ σχετικὴ συζήτηση, δὲν ἔγινε ποτὲ παραβίαση τῶν θρησκευτικῶν ἐλευθεριῶν. Ἄλλωστε, σὲ μιὰ δημοκρατικὴ κοινωνία ἡ πλειοψηφία ἀποφασίζει χωρὶς νὰ παραβιάξῃ τὶς ἐλευθερίες τῆς μειοψηφίας, ἀλλὰ ὅμως ἡ εὐνομούμενη Πολιτεία εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ θεσπίξῃ νόμους γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων ὅχι μόνον τῆς μειοψηφίας, ἀλλὰ καὶ τῆς πλειοψηφίας. Διαφορετικὰ παραβιάζεται τὸν 4ο ἄρθρο τοῦ Συντάγματος ὅτι ὅλοι οἱ Ἑλληνες πολῖτες εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ Νόμου. Ἄλλωστε στὴν Ἑλλάδα ἡ σχετικὴ πείρα ἐπιβεβαιώνει ὅτι ὅχι μόνον προστατεύονται τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα τῆς μειοψηφίας ἀλλὰ ὑπερπροστατεύονται.

• **Ἡ Ἐκκλησία ὡς Νομικὸ Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ πρωτοστατῇ στὴν συλλογὴ ὑπογραφῶν.**

Ἀπαντήσαμε ὅτι κάθε πολίτης αὐτῆς τῆς χώρας ἔχει τὸ συνταγματικὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι. Ἐπειτα, ἡ Ἐκκλησία εἶναι Νομικὸ Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου κατὰ εἰδικὴ ἔννοια, ἀφοῦ τὸ Κράτος δὲν ἔχει καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκχωρήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ θρησκεύεσθαι σὲ μερικὸς ὀργανισμούς, ὅπως τὸ ἔκανε μὲ τὴν ἐκχώρηση ἄλλων ἀρμοδιοτήτων σὲ ἄλλους δημοσίους ὀργανισμούς. Π' αὐτὸ κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Δικαστήριον Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων τὰ ἐκκλησιαστικὰ νομικὰ πρόσωπα τῆς Ἐκκλησίας «ἀποτελοῦν μιὰ ὄντοτητα διαφορετικὴ ἀπὸ τὸν Δημόσιο Τομέα» (Ἀπόφαση 9-12-1994).

Άλλωστε, συλλογή υπογραφών μπορεί να γίνει και από ένα φυσικό ή Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, όπως ένας Δήμος ή Δικηγορικός Σύλλογος (Ν.Π.Δ.Δ.). Σύγχρονες επιστημονικές αντιλήψεις ισχυρίζονται ότι και τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου είναι φορείς συνταγματικών δικαιωμάτων.

• Και αν συγκεντρωθούν τρία εκατομμύρια υπογραφών δεν έχει σημασία, γιατί υπάρχουν άλλα τόσα εκατομμύρια ψηφοφόρων που δεν υπέγραψαν.

Απαντήσαμε ότι η αρχή του Δημοψηφίσματος συνίσταται στο να ζητά την διενέργεια του Δημοψηφίσματος για ένα θέμα ακόμη και ένας ελάχιστος αριθμός ψηφοφόρων, όπως άλλωστε συμβαίνει σε όλα τα Ευρωπαϊκά Κράτη και τις Πολιτείες της Αμερικής που το ποσοστό κινείται κατά μέσον όρον από 5% έως 15 ή το πολύ 20%. Όμως στην περίπτωση μας το ποσοστό των Ελλήνων πολιτών που επιθυμεί διενέργεια Δημοψηφίσματος κινείται σε υψηλά επίπεδα. Φανταζόμαστε τι αντίθετα επιχειρήματα θα μας έλεγαν εάν το ποσοστό των υπογραψάντων ήταν πολύ χαμηλότερο!

• Δεν υπέγραψαν όλοι οι Έλληνες Πολίτες και όλοι οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί.

Απαντήσαμε ότι δεν σημαίνει ότι τα μέλη της Εκκλησίας εξαντλούνται στον αριθμό των προσώπων που υπέγραψαν, αφού και άλλοι ήθελαν να υπογράψουν, αλλά δεν το έπραξαν για διάφορους ευνόητους και κατανοητούς λόγους. Όμως, το ποσοστό των υπογραψάντων (περίπου 50% του εκλογικού σώματος, αν υπολογισθούν πολλοί παράμετροι) είναι πολύ μεγάλο, συγκρινόμενο με ό,τι γίνεται στην Ευρώπη και την Αμερική. Παράδειγμα στην Ιταλία το ποσοστό συμμετοχής είναι περίπου 1%, στην Ελβετία 0,7%, και ένδεικτικά σε Πολιτείες των Η.Π.Α.: • New York: New York City απαιτείται ο αριθμός των 50.000 εκλογέων. Στις άλλες πόλεις 30.000 εκλογείς ή ποσοστό 10%. • Michigan: Πά όλες τις πόλεις απαιτείται ποσοστό 5% των εκλογέων, για το Detroit 3% των ψηφισάντων στις εκλογές. • Indiana: 5% των έγγεγραμμένων. • California: στο San Francisco το 1988 απαιτή-

θηκαν 12.000 ψήφοι, και στο Los Angeles 70.000 ψήφοι. • Florida: Τροπολογία μπορεί να ζητηθεί από το 10% των εκλογέων. • Texas: για αίτηση τροπολογίας νόμου απαιτούνται 20.000 ψήφοι ή 5% των ψήφων για κάθε μία από τις 217 πόλεις. Πα δημοψήφισμα απαιτείται το 5% έως 10%, από πόλη σε πόλη.

• Η Κυβέρνηση που έχει την ευθύνη για να κάνη το Δημοψήφισμα δεν θα λάβη υπ' όψη της τον αριθμό των υπογραφών και δεν θα διενεργήσει Δημοψήφισμα.

Απαντήσαμε ότι αυτό βεβαίως είναι δικαίωμα της Κυβερνήσεως και της Βουλής. Είναι δέ γνωστόν ότι σύμφωνα με το 44 άρθρο του Συντάγματος για κοινωνικό θέμα, όπως είναι αυτό που μας απασχολεί, αποφασίζεται να γίνει Δημοψήφισμα, ύστερα από πρόταση των 2/5 του συνόλου του Κοινοβουλίου ενώ για εθνικά θέματα απαιτείται πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου. Όμως κανείς δεν μπορεί να άμφισβητήσει ότι υπάρχει μία ήθικη δέσμευση για την Κυβέρνηση, αφού δεν είναι δυνατόν να περιφρονηση κανείς εύκολα πάνω από τρία εκατομμύρια Ελλήνων πολιτών, που διατυπώνει στην Κυβέρνηση ένα αίτημα, όταν μάλιστα αυτή η κίνηση θα καταγραφεί στην ιστορία για το μεγάλο ποσοστό των υπογραψάντων.

• Δεν μπορεί να γίνει Δημοψήφισμα, αφού το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει αποφανθεί ότι είναι αντισυνταγματική ή αναγραφή του θρησκειώματος στις ταυτότητες.

Απαντήσαμε ότι η απόφαση του Σ.τ.Ε. τουλάχιστον κατά το ήμισυ, δηλαδή στο θέμα της ιθαγένειας, δικαίωσε εκείνους που προσέφυγαν στο Σ.τ.Ε., πράγμα το οποίο σημαίνει ότι ακυρώθηκε η Υπουργική Απόφαση για τις νέες ταυτότητες και επομένως πρέπει να σταματήσει ή διαδικασία εκδόσεως και χορηγήσεως ταυτοτήτων χωρίς την ιθαγένεια και ιδιαιτέρως να αποσυρθούν όσα δελτία ταυτότητας έχορηγήθησαν. Επίσης, το θέμα της αναγραφής του θρησκειώματος κατά την γνώμη πολλών νομικών πρέπει να εισαχθεί στην Βουλή για την τροποποίηση του ισχύοντος ακόμη νόμου 1988/1991 για τις ταυτότητες. Ακόμη, εκείνο που έχει ση-

μασία είναι ότι υπήρξε ισχυρή μειοψηφία στην Όλομέλεια του Σ.τ.Ε., ή οποία διετύπωσε άλλες απόψεις, τις οποίες και τεκμηρίωσε με ισχυρά νομικά επιχειρήματα.

Έπί πλέον, δεν μπορούμε να διανοηθούμε ότι όσοι κατέχουμε σήμερα Δελτία Ταυτοτήτων με την ένδειξη του θρησκέυματος, όπως γινόταν τουλάχιστον εδώ και ένα αιώνα, βρισκόμαστε έξω από τα συνταγματικά πλαίσια. Ακόμη σέ πολλά θέματα υπάρχουν αντικρουόμενες αποφάσεις του Σ.τ.Ε. και δεν αποκλείεται ύστερα από ένα χρονικό διάστημα ή προαιρετική αναγραφή του θρησκέυματος να θεωρηθί ως συνταγματική ενέργεια ύστερα από απόφαση ή του ίδιου ή άλλου ανωτάτου Δικαστηρίου. Είναι δέ *«εϋλόγο και καθόλα θεμιτό να διατυπώνονται επιστημονικές και δικαστικές κρίσεις αλληλοσυγκρουόμενες»*. Και κατά τὸ Σύνταγμα (άρθρο 100) μόνον οί αποφάσεις του Άνωτάτου Είδικοῦ Δικαστηρίου είναι ἀμετάκλητες. Καί, βέβαια, σέ ἀκράϊα συνταγματικά ὅρια, ὅπως συμβαίνει στήν περίπτωσή μας, τὸ τεκμήριο ἀρμοδιότητος ἀνήκει πρωτογενῶς στὸν λαό. Έπομένως ἡ πρόσφατη ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου τῆς Έπικρατείας εἶναι μιὰ ἀπόφαση ἡ ὁποία δὲν εἶναι οὔτε τελεσίδικη οὔτε ἀμετάκλητη. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς συνιστᾷ τὴν λειτουργία τῆς Δημοκρατίας, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ἀποδοχή στήν πράξη ὅτι εἴμαστε μέλη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ένωσης στὰ ὄργανα τῆς ὁποίας μποροῦν νὰ προσφύγουν ὅσοι ἔχουν ἔννομο συμφέρον.

• Ὁ λαὸς δὲν εἶναι ὥριμος νὰ αποφασίξῃ μὲ Δημοψήφισμα γιὰ τέτοια ζητήματα.

Άπαντήσαμε ὅτι στήν Εὐρώπη ὅπου ἐφαρμόζεται ἡ ἀρχὴ τῆς ἀμέσου Δημοκρατίας, ἀποδείχθηκε ὅτι ὁ λαὸς κινήθηκε μὲ ὠριμότητα καὶ καταψήφισε προτάσεις ποὺ δὲν συνέφεραν τὸ Κράτος, ἔστω καὶ ἂν συνέφεραν τοὺς πολίτας. Έπομένως, προσβάλλει αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα τὸν ἑλληνικὸ λαό. Πὰ παράδειγμα ἀναφέρουμε τὴν Έλβετία, ὅπου ἔγιναν Δημοψηφίσματα, τὴν τελευταία μάλιστα εἰκοσιπενταετία, γιὰ θέματα ὅπως: μείωση ὁρίου ἡλικίας συνταξιοδότησης, πλήρης διαχωρισμὸς Κράτους - Έκκλησίας, αὐξηση τοῦ χρόνου ἀδείας τῶν ἐργαζομένων,

περιορισμὸς ἀριθμοῦ μεταναστῶν, καὶ ὁ λαὸς τὰ καταψήφισε, ἐνῶ ὑπερψήφισε π.χ. τὸν νόμο γιὰ τὴν προστασία τῶν λιμνῶν, ἀκόμη καὶ τὴν αὐξηση φορολογίας καυσίμων γιὰ δημοσιονομικοὺς λόγους, δείχνοντας ἔτσι τὴν νηφαλιότητα καὶ ὠριμότητά του. Έπειτα, ἐμεῖς δὲν πιστεύουμε ὅτι τὰ πράγματα πρέπει νὰ παραμένουν σὲ χαμηλὰ ἐπίπεδα, ἀλλὰ ὀφείλουμε νὰ ἐργαζόμαστε γιὰ νὰ ἀνεβάζουμε τὸ ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ. Αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ὑποστηρίζουμε τὴν ἀρχὴ τῆς «εἰδικευμένης τάξης», ποὺ ρυθμίζει ὅλα τὰ θέματα καὶ ἐμεῖς ἀπλῶς πρέπει νὰ ἀκολουθοῦμε τὶς ἐντολές αὐτῆς τῆς τάξης τῶν εἰδημόνων.

7. Στὰ χέρια μας ἔχουμε, λοιπόν, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρωτοβουλίας τῆς Έρεᾶς Συνόδου καὶ τῆς λαϊκῆς ἐτυμηγορίας, τὸ ὁποῖο μὲ σχετικὸ ἔγγραφο καὶ ὑπόμνημα θὰ κατατεθῇ στήν Πολιτικὴ καὶ Πολιτικὴ ἡγεσία τοῦ τόπου. Τὰ Δελτία καθ' ἑαυτὰ θὰ παραμείνουν στήν Έρεᾶ Συνόδο. Τὸ αἶτημα καὶ ἡ παράκλησή μας εἶναι νὰ εἰσακουσθοῦν τὰ ἑκατομμύρια τῶν Έλλήνων πολιτῶν καὶ ἀμέσως νὰ δεῖξουμε τὴν σφριγηλὴ συνολικὴ ἐνότητά μας προχωρώντας σὲ ἐποικοδομητικὸ διάλογο. Παράλληλα τὸ αἶτημα νὰ διενεργηθῇ δημοψήφισμα μὲ τὸ ἐρώτημα ἂν ὁ Λαὸς θέλει τὴν προαιρετικὴ ἀναγραφή τοῦ θρησκέυματος στὶς ταυτότητες θὰ παραμείνῃ ἠθικὰ ἰσχυρό.

8. Εὐρισκόμενος στὸ τέλος αὐτῶν τῶν ἀνακοινώσεων, θὰ ἤθελα νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε ὡς Πρόεδρος αὐτῆς τῆς Έπιτροπῆς, ἡ ὁποία εἶχε τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ὅλη διαδικασία συλλογῆς τῶν ὑπογραφῶν, ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ εὐχαριστήσω δημόσια τὰ ἄλλα μέλη τῆς Έπιτροπῆς, ἥτοι τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Δημητριάδος καὶ Άλμυροῦ κ. Ἰγνάτιο, τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Καισαριανῆς Βύρωνος καὶ Ἰμμητοῦ κ. Δανιήλ, τὸν Πανοσ. Ἀρχιμ. Θεολόγο Ἀποστολίδη, Ἀρχιερατὰ τῆς Έρεᾶς Συνόδου, καὶ τὸν Γραμματέα τῆς Έπιτροπῆς Ἀρχιμ. Χρυσόστομο Σκλήφα καὶ ὅλους ὅσοι βοήθησαν στήν ὅλη αὐτὴ προσπάθεια, ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ σᾶς ἀναφέρω ἐξομολογητικὰ μερικὲς ἀλήθειες.

Ἡμουν Πρόεδρος τῆς Έπιτροπῆς γιὰ τὶς Ταυτότητες ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο τοῦ ἔτους 1999

καὶ ἐργασθήκαμε ὅλοι μὲ σύνεση, ψυχραιμία, νηφαλιότητα καὶ ἤμασταν ἔτοιμοι νὰ καταθέσουμε ρεαλιστικὲς προτάσεις, ἐὰν βεβαίως γινόνταν διάλογος, καὶ σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωση θὰ ἀποφευγόταν ὅλη αὐτὴ ἡ ἀνωμαλία. Μπορῶ νὰ βεβαιώσω ὅτι ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλος μᾶς ἐνέπνευσε νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὸ θέμα χωρὶς ἀκρότητες, ἀλλὰ μὲ διάλογο μὲ τοὺς φορεῖς τῆς Πολιτείας. Ὅμως δυστυχῶς, μᾶς πρόσλαβαν ὅλα αὐτὰ τὰ γεγονότα, χωρὶς νὰ μπορέσουμε νὰ κάνουμε διάλογο μὲ ἀρμοδίους φορεῖς. Αὐτὴ ἡ στάση μας ἔπρεπε νὰ εἶχε ἐκτιμηθῇ.

Ὅταν ἀνέκυψε τὸ θέμα τῆς διαγραφῆς τῆς ἐνδειξης τοῦ θρησκειώματος ἀπὸ τὰ Δελτία Ταυτοτήτων, ἐπειδὴ ἤμουν Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, μοῦ ἀνατέθηκε καὶ ἡ προεδρία τῆς νέας Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν συλλογὴ τῶν ὑπογραφῶν. Καὶ ἡ νέα Ἐπιτροπὴ ἐργάσθηκε μὲ ζῆλο, νηφαλιότητα, ψυχραιμία καὶ σοβαρότητα. Δὲν προσπάθησε νὰ ἔλθῃ σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν Κυβέρνηση, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὑπῆρχε δυσαρέσκεια μέρους τοῦ λαοῦ, προσπάθησε νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ ἔργο της μὲ ψυχραιμία καὶ μέσα στὰ Συνταγματικά πλαίσια. Ἔτσι τὸ ἔργο τῆς Ἐπιτροπῆς ἄρχισε ἀρχῆς Ἰουλίου τοῦ 2000 καὶ τελείωσε τὸ τέλος τοῦ Ἰουνίου 2001, δηλαδή ἐργασθήκαμε ἕναν ὁλόκληρο χρόνο. Θεωροῦμε ὅτι τὸ ἔργο θὰ μείνῃ στὴν ἱστορία, τόσο γιὰ τὸν σκοπὸ πὺν διοργανώθηκε ὅσο καὶ γιὰ τὴν μέθοδο πὺν ἐπελέγη, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν μεγάλη συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ.

Ἐπίσης πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐπανειλημμένως προτείναμε λύσεις γιὰ νὰ ὑπερβοῦμε τὴν κρίση στὶς σχέσεις μεταξὺ κρατικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς διοίκησης, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐτελεσφόρησε καμία ἀπὸ αὐτές. Δὲν εἶναι καιρὸς τώρα νὰ κάνουμε διεξοδικὴ ἀναφορὰ στὸ θέμα αὐτὸ καὶ νὰ παρουσιάσουμε τίς λύσεις πὺν προ-

τείναμε, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀτελέσφορὸ τους. Ἐκεῖνο πὺν ἔχει σημασία αὐτὴν τὴν στιγμὴ εἶναι ὅτι ἔχουμε μπροστὰ μας τὴν ἐτυμηγορία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πὺν εἶναι πρωτόγνωρη σὲ παγκόσμιον ἐπίπεδο καὶ δὲν μπορούμε νὰ τὴν ὑποτιμήσουμε.

Ἐμεῖς ὡς Ποιμένες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ κάναμε τὸ χρέος μας καὶ ἔρχεται ἡ σειρὰ τῆς Πολιτείας νὰ κάνη τὸ δικὸ της, ὁπότε ὅλοι θὰ κριθοῦμε καὶ ἀπὸ τὸν λαὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορία αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Προσωπικά, πάντως, πιστεύω ὅτι στὴν μεγάλη συζήτηση πὺν γίνεται αὐτὸν τὸν καιρὸν στὴν Εὐρώπη γιὰ τὴν θεσμικὴ μετεξέλιξί της, δηλαδή ἂν θὰ γίνῃ Ὁμοσπονδιακὸ Κράτος ἢ Διακυβερνητικὴ Ἐνωση Ἐθνῶν - Κρατῶν, πρέπει νὰ συνειδητοποιήσουμε τὴν ἀξία τῆς πολιτισμικῆς μας παραδόσεως καὶ τὸν ρόλο πὺν προορίζεται νὰ ἐπιτελέσῃ στὴν Εὐρώπη, ὅποια τελικὰ θεσμικὴ μορφή ἂν ἐπικρατήσῃ.

Μέσα ἀπὸ τὰ πλαίσια αὐτὰ πρέπει νὰ δῆτε τὴν ὅλη προσπάθεια πὺν ἔκανε ἡ Ἐκκλησία αὐτὸν τὸν καιρό. Καὶ πρέπει ἀκόμη νὰ σκεφθῆτε ὅτι σ' αὐτὸν τὸν τόπο ἡ Ἐκκλησία, μὲ τίς κατὰ τόπους Μητροπόλεις, τίς Ἐνορίες, τὰ Μοναστήρια, ἀποτελεῖ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, παράγοντα πολιτισμοῦ καὶ πνευματικῆς ὁαση, πὺν μπορεῖ νὰ ἀναπαύσῃ τὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ τοῦ λύσῃ τὰ ὑπαρξιακά του προβλήματα. Πατὶ τὸ AIDS, τὰ ναρκωτικά, οἱ ἀναρχίες δὲν λύνονται μὲ νόμους καὶ οὐμανιστικὰ εὐχολόγια, πὺν στεροῦνται νοήματος ζωῆς. Ἡ Ἐκκλησία σὲ αὐτὸν τὸν τόπο ἔχει μεγάλη ἀποστολὴ νὰ ἐπιτελέσῃ καὶ ὅποιος τὴν ἀρνεῖται, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀγνοεῖ τὴν ἱστορία του, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν συντελεῖ στὴν διάσωση ὅλου αὐτοῦ τοῦ θαυμάσιου πολιτισμοῦ, πὺν μπορεῖ νὰ παίξῃ πρωταρχικὸ ρόλο στὴν Εὐρώπη σήμερα.